

A GYERMEKJOGI CIVIL KOALÍCIÓ ÁLLÁSFOGLALÁSA

„Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosítása” gyermekjogokat közvetlenül érintő rendelkezéseiről

Az ENSZ Gyermek jogairól szóló egyezménye (továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény), amelyet Magyarország az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdetett ki **a gyermekjogok védelmének átfogó, holisztikus szemléletét tükrözi és kívánja meg a végrehajtása során. A gyermekek Gyermekjogi Egyezményben lefektetett jogai egymással összefüggnek, érvényesülésüket csak egymással összhangban lehet megvalósítani**, ahogyan erre a Gyermekjogi Egyezmény 4. cikke felhatalmazást ad, amely szerint “az Egyezményben részes államok meghoznak minden olyan törvényhozási, közigazgatási vagy egyéb intézkedést, amelyek az Egyezményben elismert jogok érvényesüléséhez szükségesek.”

Az Alaptörvény a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát jelenleg az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. **Alkotmányos háttérünk nem „általában” a gyermekjogokról rendelkezik, hanem a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogáról.** Számos ország alkotmánya¹ ezen “túllépve”, szélesebben értelmezve, a gyermekek jogaik birtokosakénti védelmét rögzíti.

A gyermekjogok védelméért kiemelten felelős alapvető jogok biztosa jelentéseiben következetesen hivatkozza az Alkotmánybíróság 995/B/1990. számú AB határozatát, amely kimondja, hogy *„a gyermek ember, akit minden olyan alkotmányos alapjog megillet, mint mindenki más.”*

Az 1993-as Bécsi nyilatkozat és cselekvési terv² kimondja, hogy *“minden emberi jog univerzális, elválaszthatatlan, egymástól függő és összekapcsolódó. A nemzetközi közösségnek az emberi jogokat globálisan tisztességesen és egyenlő módon, azonos alapon és azonos hangsúlyozással kell kezelnie.”*

Mindezekre tekintettel az Alaptörvény kilencedik módosítása kapcsán az alábbiakra szeretnénk különösen felhívni a figyelmet.

I.

A kilencedik módosítás értelmében az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése kiegészül azzal, hogy: *„Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonosságához való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést.”*

A gyermek önazonossága vonatkozásában:

- **A módosítás a gyermekjogokat kifejezetten és súlyosan szűkítő rendelkezést vezet be: közvetlenül a „gyermek” jogait érintően, valamint áttételesen a „szülő” jogait érintően.** A Gyermekjogi Egyezmény 8. cikke szerint *„Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy törvénysértő beavatkozás nélkül tiszteletben tartják a*

---

¹ Az Európa Tanács 43 államának alkotmánya tartalmaz valamilyen gyermekjogi rendelkezést. A gyermekek, mint jogaik birtokosakénti alkotmányos elismerését tartalmazza például az ír, a lengyel, a román, a szlovén alkotmány. <https://rm.coe.int/168062cf94>

² Vienna Declaration and Programme of Action. Adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993

gyermeknek saját személyazonossága - ideértve állampolgársága, neve, családi kapcsolatai - megtartásához fűződő, a törvényben elismert jogát.”

Az Alaptörvény e módosítása leszűkíti ezt a védelmi kört, tehát nem a gyermek teljes körű identitása az alkotmány által védett jog, hanem ennek csak leszűkített része: a „születési nemének megfelelő önazonosság”. Ebből a szűk alkotmányos védelemből értelemszerűen kirekesztődnek azoknak a gyermekeknek a jogai, akiknek családjában akár a szülők, akár saját maguk születési nemtől eltérő önazonossága, identitása a valóságban rendkívül változatos módon előfordul. **Az ember születéskor megállapított neme (férfi vagy nő), olykor nincs összhangban az adott személy nemi identitásával** – azaz azzal, ahogyan a neméhez viszonyul és a nemére gondol.³ A kutatások szerint a nemi szerep diszfória aránya férfiak között felnőttkorban 1:30000-hez, nők között 1:100000-hez, okára egyértelmű magyarázat nincsen: biológiai (pl. androgén hatás az agyfejlődés során), pszichoszociális (pl. szociális tanulás), kognitív elmélet (ellenkező nem gondolkodás mintáinak elsajátítása) ismert.⁴ Nem elhanyagolható a módosítás kirekesztő volta az **interszex gyermekekre** (a rendelkezésünkre álló óvatos becslések szerinti arányuk 1:500), akik esetében a nemi jellemzők (nemi szervek, reprodukciós szervek vagy nemi hormonok) atipikusan fejlődnek, s akiknek egyébként is gyakran kell diszkriminációval szembesülniük (ahogyan mások mellett az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalában, 2015-ben rendezett konferencián elhangzott, illetve ahogyan az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége jelentése is feltárta⁵).

A gyermekek nevelésére vonatkozóan:

- A Gyermekjogi Egyezmény 18. cikk 1. pontja a gyermek nevelésének és fejlődése biztosításának elsődleges (közös) felelősségét a szülőkhöz, törvényes képviselőkhöz telepíti. **A Gyermekjogi Egyezmény szerint az államnak nincsen hatásköre a szülők, törvényes képviselők vonatkozásában a gyermekük nevelésének tartalmi irányait meghatározni, “biztosítani”** valamely erkölcsi, kulturális vagy vallási értékrend szerint. Ez a megállapítás azt is jelenti, hogy az Alaptörvény tervezett módosítása szerint az állam által biztosítandó „*alkotmányos önazonosságon és keresztény kultúrán alapuló értékrenden*” kívül eső nevelést az állam nem tartja alkotmányos jogként biztosítandónak a gyermek számára.

Megjegyzendő, hogy a legutóbbi, 2011. évi népszámlálás alapján Magyarország vallási összetételében a válaszadók 54,13 %-a vallotta magát kereszténynek, míg 18,18 % vallási közösséghez, felekezethez nem tartozónak.⁶

- **A Gyermekjogi Egyezmény 14. cikkének 1. pontja szerint az államnak tiszteletben kell tartani „a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra.” A 2. pont szerint az állam köteles tiszteletben tartani a szülőknek azt a jogát és**

---

³ A WHO 2018-ban kiadta a Betegségek Nemzetközi Osztályozása (ICD) frissített verzióját, ahol a gender identity disorder (nemi identitászavar) helyett már gender incongruence (kb. nemi összeférhetetlenség, nemi inkompatibilitás) szerepel, ezt az állapotot már a szexuális egészség fejezetben, és nem a mentális betegségek között listázzák. A legtöbb embernek a születéskor megállapított **biológiai neme** megegyezik a nemi identitásával, a **társadalmi nemével** és nemének testi kifejeződéseivel, de korántsem mindenkinek.

⁴

<https://semmelweis.hu/klinikai-pszichologia/files/2012/06/Dr.-Lukacs-Eszter-Szexuális-és-nemi-identitászavarok-tünettana-és-diagnosztikája.pdf>

⁵ <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/fundamental-rights-situation-intersex-people>

⁶ http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_10_2011.pdf

kötelességét, hogy „a gyermeket e jogának gyakorlásában képességei fejlettségének megfelelően irányítsák.” A 14. cikk megerősíti a gyermek alapvető polgári jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra, amelyet az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya „mindenki” számára biztosít. A második bekezdés, az Egyezmény 5. cikkét visszaidézve megköveteli a szülők jogának tiszteletben tartását a „gyermek kibontakozó képességeinek megfelelő” iránymutatásra. A Nemzetközi Egyezségokmány a szülők szabadságának tiszteletben tartását kívánja meg, a gyermek saját meggyőződéseikkel összhangban lévő vallási és erkölcsi nevelésében, ám a Gyermekjogi Egyezmény elsősorban a gyermek vallásszabadságára helyezi a hangsúlyt, a kibontakozó képességeinek megfelelő szülői iránymutatás mellett.

Az Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdése szerint *“Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.”*

Az Alkotmánybíróság 3326/2018. (VII.20.) AB határozata (Indoklás[18]) kimondja, hogy „Az **állam kötelessége** az alapvető jogok tiszteletben tartására és védelmére [Alaptörvény I. cikk (1) bekezdés] a vallásszabadsággal kapcsolatban sem merül ki abban, hogy tartózkodik az egyéni jogok megsértésétől, hanem gondoskodnia kell a vallásszabadság érvényesüléséhez szükséges feltételekről, azaz a **vallásszabadsággal kapcsolatos értékek és élethelyzetek védelméről az egyéni igényektől függetlenül is** [vö. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297, 302.; 4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 53–54.]

A vallásszabadság hátrányos megkülönböztetéstől mentes érvényesülésének alapvető feltétele, hogy az állam – a mindenkire kötelező törvény keretei között – ne tegyen különbséget polgárai között vallási és világnézeti elkötelezettségük alapján. A felekezeti jogegyenlőség a polgári jogegyenlőség alapvető eleme, az *Alaptörvény XV. cikke valamint a Gyermekjogi Egyezmény 2. cikke* átfogó módon tiltja a diszkriminációt.

Az állam és egyház szétválasztásának igénye az állam semlegességének követelményéből fakad.⁷ Ez nyilvánvalóan nem értékmentességet, hanem **világnézeti semlegességet** jelent, amelynek elvét először az Alkotmánybíróság rögzítette a 4/1993. (II. 12.) AB határozatában, amely szerint **az államnak vallási - és lelkiismereti kérdésekben semlegesnek kell maradnia.**

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye Első kiegészítő jegyzőkönyve 2. cikke rögzíti, hogy “senkitől sem szabad megtagadni az oktatáshoz való jogot. Az állam az oktatás és tanítás terén vállalt feladatainak gyakorlása során köteles tiszteletben tartani a szülők vallási és világnézeti meggyőződésével összhangban lévő oktatáshoz való jogot”. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 18. cikk 4. pontja szerint “az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat a szülők és adott esetben a törvényes gyámok ama szabadságának tiszteletben tartására, hogy gyermekeik vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák.”

⁷ Paczolay Péter: A lelkiismereti és vallásszabadság – In: Halmai Gábor és Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Budapest, Osiris, 2003. 527-575. o.

Az Alaptörvény 2020. december 15-ig hatályos XVI. cikk (2) bekezdése szerint “A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést.” A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermekeiknek adandó nevelést megválasszák. “Ezzel az Alaptörvény a család világnézeti integritását is védi, azaz védi azt a jogot, hogy a szülők gyermekeiket lelkiismereti és vallási meggyőződésük szerint neveljék.”⁸

A módosítás következtében a XVI. cikk (1) cikke, amely a “házánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést” írja elő, egyrészt alapvető összeütközésben van a jelenleg hatályos, a szülők kompetenciáját elismerő és nevelési szabadságát biztosító alkotmányos joggal, másrészt, sérti a család világnézeti integritását.

II.

Az Alaptörvény L) cikk (1) bekezdésének „*Az anya nő, az apa férfi.*” mondattal való kiegészítésével kapcsolatban a következőkre hívjuk fel a figyelmet, amellet, hogy a módosításnak jelenleg normatív tartalma nincsen.

Az „anya” és „apa” fogalmának – a család, mint társadalmi alapegységen belül történő – biológiai alapú nemhez kötése sértheti a Gyermejjog Egyezmény 9. cikkébe foglalt szülői jogokat is. Sokszínű és valóságos világunkban az Egyezmény által elismert társadalmi, szociológiai valóságban „szülői” funkciókat gyakorló személy ugyanis nem feltétlenül azonosítható a „család” Magyarország Alaptörvényébe foglalandó biológiai „anya” és „apa” fogalmaival.

A probléma további rétegeként az is megjelenik, hogy a társadalmi nemiség sokszínűségén túl a biológiai nemiség sem olyan fekete-fehér fogalmak mentén írható le, mint ahogyan az Alaptörvényben „*Az anya nő, az apa férfi.*” tétel megjeleníteni kívánja. Ez a rendelkezés kizárja mindazon személyeket (gyermeket illetve szülőket) az alkotmányos jogi védelem köréből, akiknek családi kapcsolataiban a születési nemtől eltérő önazonosság, személyazonosság változatos módon kialakulhat, előfordulhat, létezhet. Márpedig ők is a Gyermejjogi Egyezmény védelme alá eső gyermekek illetve a gyermek jogainak érvényesítésében kulcsszerepet betöltő szülők.

Budapest, 2020. december 22.

A Gyermejjogi Civil Koalíció részéről:

Család, Gyermekek, Ifjúság Közhasznú Egyesület
Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyermekeknek Alapítvány
Európai Szülők Magyarországi Egyesülete
Főnix Mozgalom
Gyerekesély Közhasznú Egyesület
Hintalovon Gyermejjogi Alapítvány
Igazgyöngy Alapítvány

⁸ SCHANDA Balázs: „A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gondolat-a-lelkiismeret-es-a-vallas-szabadsaga> (2018).

Jogismeret Alapítvány
Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány
Magyar LMBT Szövetség
Magyarországi Terres des hommes Alapítvány "Lausanne"
Magyar Pedagógiai Társaság Gyermekérdekek Szakosztálya Korczak Munkabizottság
Pressley Ridge Alapítvány
Rosa Parks Alapítvány
Társaság a Szabadságjogokért
Traumaközpont
UNICEF Magyarország
Világszép Alapítvány
Validity Alapítvány

és egyéni szakértők, mint

Aczél Anna
Békés Zoltán
Bíró Dalma
Cserey Miklós - Szülőnek lenni program
De Coll Ágnes
Hegedűs Judit
Lux Ágnes
Mátyók Fanni
Nagy-Nádasdi Anita Rozália
Negrea Vidia
Rácz Andrea
Szotyori-Nagy Viktória
Tománé Mészáros Andrea